

0114

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVÉGI MELLÉKLETE
2017. JANUÁR 14.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

a P a n o r á m a

Ady Endre: Góg és Magóg fia vagyok én...

*Góg és Magóg fia vagyok én,
Hiába döngetek kaput, falat
S mégis megkérdem tőletek:
Szabad-e sírni a Kárpátok alatt?*

*Verecke híres útján jöttem én,
Fülembe még ősmagyar dal rivall,
Szabad-e Dévénynél betörnöm
Új időknek új dalaival?*

*Fülembe forró ólmot öntsetek
Legyek az új, az énekes Vazul,
Ne halljam az élet új dalait,
Tiporjatok reám durván, gazul.*

*De addig sírva, kínban, mit se várva
Mégiscsak száll új szárnyakon a dal
S ha elátkozza százszor Pusztaszer,
Mégis győztes, mégis új és magyar.*

Feszty Árpád festői tehetségét tetézte „elragadó izzó vére, elméssége”

Valóságon túli feszültségek

A történeteket nem csak szavakkal lehet elmesélni. Ennek az állításnak talán a legszebb igazolása Feszty Árpád festőművész Honfoglalása. A magyar újkor egyik legnagyobb magyar festője 1856-ban, a ma Szlovákiához tartozó, Komárom melletti Ógyallán (Hurbanovo) született. A Rehrenbeck Árpád Szilveszter néven anyakönyvezett jeles magyar piktor Komáromban, Pozsonyban és Budán tanult. A festőről két évvel ezelőtt már készült egy írás a MaNDA számára, most ezt átalakítva, új elemekkel kiegészítve tesszük közzé, hiszen a Honfoglalás mindig, minden magyar embernek fontos esemény.

A híres kép festőjét tizenhat éves korában kirakták a Budai Főreáltanodából, mert a hivatalos politikai nézetekkel ellentétes szellemű művészeti kört alapított. Ahogy ma a kalandvágó fiatalemberek figuránsnak állnak, akkoriban a lázadó kamaszok, akárcsak Petőfi Sándor, leginkább vándorszínésznek mentek. Feszty is négyökrös szekéren járta az országot, és próbálgatta művészszárnyait, mígnem 1874-ben Münchenbe ment. Ekkor már rajzolt és festett. Tehetségét hamar elismerték, egy

tájképe keltett feltűnést és hozta el számára a sikert. Állami ösztöndíjat kapott.

Hova máshová ment volna egy nagyreményű festőtanonc már abban az időben is, ha nem Párizsba? Feszty Árpád 1878-ban a világ művészetének fővárosában, Delelő című képével nagy népszerűsége tett szert. Aztán Velencébe utazott, ahol – aki ezen csodálkozna, azzal nem érdemes beszélgetni – lagúna-képeket festett.

Hazatérvén, ógyallai műtermében egy monumentális képet készített, a Pusztai találkozás télen című alkotást. Ez aztán itthon is meghozta számára a sikert, s 1880-ban, ösztöndíjjal, Bécsben tanulhatott. Itt készült el a Golgota című munkája, amelyet újabb vallási tematikájú képek követtek, a Levétel a keresztől és a Szent Gellért.

Feszty Árpád 1888-ban megnősült, Jókai Rózát vette feleségül. A még abban a korban is igen érdekes sorsú hölgy életének néhány fontos állomásának felidézése ma is tanulságos.

Jókai Róza 1861-ben született Pesten, házasságon kívüli, akkor úgy mondták, törvénytelen, a köznyelvben zabigyerekként. Anyja,

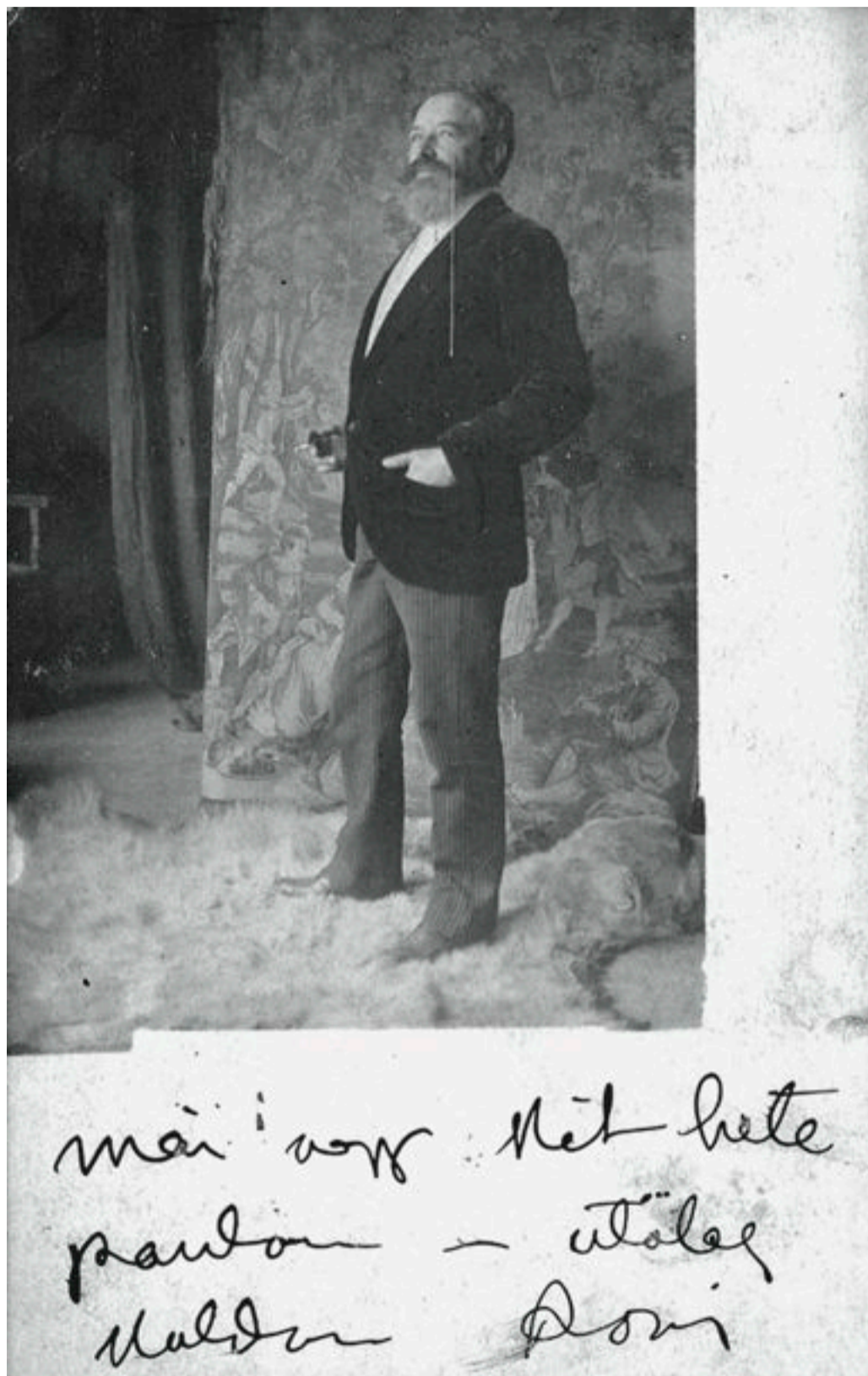
Benke Róza Anna Ágnes, aki Laborfalvi Róza és Lendvay Márton színművészek házasságon kívüli kapcsolatából született, apja pedig gróf Andrássy Gyula. Édesanyja korai halála után nagyanyja, Laborfalvi Róza és férje, Jókai Mór örökre fogadta. Jókai Róza Budapesten Székely Bertalantól és Lotz Károlytól tanult festeni, majd a müncheni festőakadémián Liezen-Mayer Sándor tanítványa volt. Kiállításokon gyakran szerepeltek arcképeket és életképeket ábrázoló festményei.

Feszty Árpád és Jókai Róza házasságának gyümölcse Feszty Mária – Masa, a 20. századi magyar vallásos festészet egyik legnagyobb alakja 1895-ben született, Budapesten. Művészi tehetsége és ilyen irányú vágya kicsiny gyermekkorától megvolt benne, már ekkor csak festő akart lenni. Szép gyermek-kora volt a Bajza utcai Jókai-Feszty-villában, a kor minden jelentős művészt és politikai személyiségét megismerhette. A művészeti életbe is szülei, egyben első tanárai vezették be. Az Iparművészeti Főiskolán, 1912–1914 között Szablya-Frischlauf Ferenc növendéke volt, majd a müncheni Képzőművészeti Aka-

démián képezte magát. Az első önálló kiállítását 1922-ben rendezte az Ernst Múzeumban, s komoly sikereket aratott tájképeivel és portréival. Az átütő sikert az 1927. évi kiállítása hozta meg, ami anyagilag biztos hátteret adott négyéves firenzei tanulmányaihoz.

Itt talált rá saját stílusára. Mesteri volt, ahogyan Feszty Masa a színskála két szélső színét, a feketét és a fehéret kezelte, vegyítette egymással, ahogyan a ragyogó ezüstszürkén keresztül csillantatta az alája rejtett fehér világító fényességét. Olyan egyéni volt ez a színek kompozíció, hogy mindenki mástól megkülönböztette művészetét. Feszty Masa az egyik legtehetségesebb egyházművész volt, mert nem spekulált, hanem érzett és hitt. Firenzében kivilágosodott szín- és képvilága, és megnyílt a transzcendens témákra. Hazatérte után, 1930-ban festette meg élete első nagyobb vallásos jellegű művét, Kis Szent Teréz képét. Hatalmas sikert aratott vele, megrendelések sokaságát kapta, csaknem száz templom és szerzetesrend számára festett oltárképeket és szentképeket.

folytatása a III. oldalon

FOTÓ: PETŐFI IRODALMI MÚZEUM MŰVÉSZETI ÉS RELIKVIATÁR/FOTÓGYŰJTEMÉNY

Tájképei, életképei, portréi az általa leginkább szeretett magyar vidékről, az Alföldről szóltak. További nagy terveik voltak, ám halálos kór támadta meg, és száz két évvel ezelőtt elragadta közülünk. Az élet már csak ilyen: egyszer voltunk, hol nem voltunk. Az ember megy, a mű marad.

Képirás (36.)

*Az azonos című színmű alapján készült filmen így fanyalgott
Ady: A „Monna Vannával az a baj, hogy nem csak lealkuvás Maeterlinck
értékéből, hanem annak teljes megtagadása.”*

Ruhája sejtetni engedte, hogy alatta nem visel semmit'

„A világháború immár a harmadik színházi szezont kezdi túlélni nálunk. És ezalatt a három szezon alatt semmi nem kellett olyan kedves meglepetést, mint a Herczeg Ferenc új vígjátékának a sikere” – írta száz évvel ezelőtt, 1917. január 21-i számában a Színházi Élet című illusztrált színházi, művészeti és mozi hetilap. „Megjelenik minden vasárnap reggel az összes budapesti színházak egész heti színlapjával.” A Nagy Háború azonban nemcsak a színházi évadokra nyomta rá a bélyegét, hanem tulajdonképpen az élet minden területére. A lapszám nagy terjedelemmel foglalkozott a Herczeg-darab rendkívül sikeres vígszínházi bemutatójával: „Az, hogy Herczegnek színházi sikere van, az nem meglepetés. Ő írta a Vígszínháznak az »Ócskay brigadéros«-t, amelynek százas sikerét most is aranytábla jelzi a női öltözők folyosóján a színpad mellett. A meglepetés itt egészen más. Mikor a darabnak már a próbái folytak és az új Herczeg-darabról részletek szivárogtak ki, a színházakat és a közönséget jól ismerő szakemberek elragadtatva mondták: milyen nivós, milyen előkelő. És mindjárt sajnálkozva hozzátették: milyen végtelen kár egy ragyogó és főlényes elme ilyen ízléses, ilyen szigorúan irodalmi alkotásáért, hogy a finomság, a melegség, a gyengédség ilyen pazar gazdagságát oda kell tenni a legdurvább idők közönsége elé!”

A lapszám címlapján a kor neves magyar színészdívaja, Varsányi Irén látható a darab egyik jelenetében, Cecil szerepében. A művész női játéka nemcsak ennek az előadásnak, de – Hegedűs Gyula mellett – az 1910-es és 1920-as évek Vígszínházának arculatát is meghatározta. A hátlapra azonban egy filmjelenetet nyomtattak. Hétfőn, vagyis a Színházi Élet megjelenésének másnapján kezdte ugyanis vetíteni az Uránia filmszínház Illés Jenő új filmjét, a Monna Vannát, amely az ismert, flamand származású, de mégis francia nyelven alkotó költő, dráma- és prózaíró, Maurice Maeterlinck azonos című színműve alapján készült. Mire filmre vitték volna, a darab már megjárta a magyar színpadokat, s talán nem is véletlenül váltotta ki Ady Endre fanyalgását, aki kicsit epésen azt írta róla: a „Monna Vannával az a baj, hogy nem csak lealkuvás Maeterlinck értékéből, hanem annak teljes megtagadása.”

A magyar pályatárs nemtetszéséhez persze nagyban hozzájárulhatott az is, hogy a belga – teljes nevén: – Maurice Polydore Marie Bernard Maeterlinck gróf, mint maga is hangoztatta, eredetileg operalibrettónak kezdte írni művét, így hát helyzeti hátránynak tekinthetjük, hogy zenei kíséret nélkül, prózai darabként járta be mégis Európa számottevő színpadait. Ez persze csak egy színháztörténeti adalék, amely nem befolyásolja a végül elkészült mű értékét, amelynek, minden hiányosságai ellenére is hatalmas sikere volt a kontinens legfontosabb fővárosaiban, így Budapesten is.

A „Monna Vanna” az Urániában – hirdette a Színházi Élet: „A világhírű belga költőnek, Maeterlincknek egyik legszebb, legmélyebb alkotása a »Monna«... Ezt az ízig-veéig költői munkát a mozivásznonra vinni kétségkívül a leghálásabb feladatnak ígérkezett. A kinoriport Ragusa költői szépségű tájait választotta színhelyül a darab lejátszására, ahol a múlt év őszén a felvételek rövid idő alatt el is készültek. Giovannát Lenkeffy Ica személyesíti meg, akinek tökéletes szépsége erre a szerepre a legalkalmasabb; játéka is megragadó és plasztikus. Prinz Wales szerepében Dési Alfréd a filmszínészet legkiválóbbjának bizonyul ezúttal is. Guidót Szöresjhy Gvula alakítja sok rutinnal. A rendezés nehéz munkáját Illés Jenő művésziesen oldotta meg. A filmet elsőknek az Uránia-Színház mutatja be január 22-én.” Hiába említette azonban ez a kis filmajánló Raguzát – vagyis a mai Dubrovnikot –, az alkotásnak ebből a forgatási helyszínéből semmit sem láthatunk a lapszám hátlapjára nyomtatott jelenetben (képünkön), ez ugyanis a négy fal között, egy szobában játszódik, s bizonyosan itt vették filmre, Budapesten.

Mindebből azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy hibás az – az internetes adatbázisokban elterjedt – adat, miszerint Illés Jenő filmje öt évvel később, 1922-ben készült volna. A zavar oka persze nyilvánvaló: Maeterlinck színművének – Ady fanyalgása ellenére is – mérhetetlen sikere. A századelőn több filmváltozat is készült belőle, s ezek sorában Illés Jenőé is csak a második volt. Egy évvel korábban, 1916-ban az olasz Mario Caserini rendezett belőle játékfilmet, 1922-ben a német Richard Eichberg vitte vászonra a történetet. Az olasz válto-

zatban Madeleine Céliat, a németben pedig Lee Parry alakította a női főszerepet. A zavart okozó dátumtévesztés tehát csak abból ered, hogy valaki valahol egyszer összekeverte a Monna Vanna magyar és német változatát, s aztán immár forrásként szolgálva, rá hivatkozva vették át mások. Illés Jenő a film női főszerepét Lenkeffy Ica osztotta, s igazi korabeli közönségfilmet sikerült forgatnia, nagy volt hát az ünneplés és hosszan zúgott a taps az Uránia filmszínházban száz esztendővel ezelőtt, 1917. január 22-én.

Az Illés-féle szereposztás azért is volt meglepő, mert korábban – talán épp az Ady Endre által is látott változatban is – színpadon Márkus Emília vitte sikerre a darabot. A kortársak feljegyezték, hogy Lenkeffy Ica ruhája, amely sejtetni engedte, hogy a művész nő nem visel alatta semmit, egyenesen őrjítővé, észbontóvá tette a fiatal, akkor még csak zsenge húszéves színésznőt. Talán nem is kell csodálkoznunk azon, hogy nem ez a jelenet került a Színházi Élet hátlapjára. Az adott korban modern szépsége, amely széles, kerekded arccal párosult, afféle – ahogy sokan mondták (és írták is...) róla – félreérthetetlenül kelet-európai jelleget adott alakjának. A művész nő a film sikere után olyan népszerűvé vált, hogy a következő néhány évben tizenhat nagyjátékfilm női főszerepét játszhatta el.

S ugyanennek a népszerűségnek – meg persze a vele járó hírnévnek – köszönhette azt is, hogy Dmitrij Buhovecki orosz filmrendező ugyanabban az esztendőben, amikor a német Monna Vanna is elkészült, őt hívta meg a Berlinben forgatott Othello-filmjének női főszerepére. A nagyvilág mozivásznainak első Desdemónája tehát egy magyar színésznő volt Lenkeffy Ica személyében. Vagyis, mivel a csaknem nyolcvanperces némafilm német produkcióban készült, Ica von Lenkeffyként jegyzik őt a lexikonok. Ilyen régi alkotások esetében ugyan valóban ritkaság, de épp a jelentőségét bizonyítja, hogy több DVD-kiadása is megjelent már világszerte. Mindezek fényében tehát csak sajnálkozással állapíthatjuk meg, hogy Lenkeffy Ica magyar filmjei mára már teljesen kiestek a köztudatból, azok nagy része el is veszett, de ami meg is maradt, az sem hozzáférhető a nagyközönség számára. (MK)